GIMNAZIILE MIXTE GERMANO-ROMÂNE DIN BUCOVINA (II)

CONSTANTIN UNGUREANU

Die gemischten deutsch-rumänischen Gymnasien von Bukowina

(*Zusammenfassung*)*

Am Ende des 19. – Anfang des 20. Jahrhunderts haben in der Bukowina vier gemischte deutsch-rumänische Gymnasien funktioniert (in Czernowitz, Suczawa, Radautz und Kimpolung), in welchen der Unterricht auch teilweise in rumänischer Sprache erteilt wurde. Im Schuljahr 1912/13 bestanden es in diesen vier deutsch-rumänischen Gymnasien 24 deutsche Hauptklassen und 25 rumänische oder deutsch-rumänische Parallelklassen. In diesen Parallelklassen lernten damals 1 209 Schüler, einschließlich 1 126 (93,1%) Rumänen, 69 Deutschen und Juden, 5 Ruthenen, 3 Polen. Ihrer Konfessionen gemäss waren es 1 115 (92,2%) Orthodoxen, 47 Israeliten, 36 Katholiken, 4 Protestanten. Derart, obwohl es damals in der Bukowina noch keine Gymnasien mit rumänischer Unterrichtssprache gab, war die überwiegende Mehrheit der rumänischen Schüler an jene vier Gymnasien schon in Parallelklassen verteilt. Fast alle Schüler und Professoren von diesen Parallelklassen waren Rumänen und die meisten Schulfächer wurden in rumänischer Sprache unterrichtet. Auf diese Weise ereignete sich allmählich die Nationalisierung des Mittelschulwesens in der Bukowina, nachdem die Mehrheit der Volksschulen mit mehreren Unterrichtssprachen nationalisiert wurde.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Czernowitz, Radautz, Suczawa, Kimpolung, Religionsfond, Parallelklassen, Lehrkörper, Gymnasien, Orthodoxen, Rumänen.

Gimnaziul german din Cernăuți (1808–1918)

La începutul secolului al XIX-lea, odată cu creşterea numărului persoanelor alfabetizate, dar mai ales a numărului de funcţionari, militari şi colonişti în Bucovina, s-a pus tot mai stringent problema înfiinţării unei şcoli secundare în acest teritoriu. În 10 ianuarie 1808, după aproape trei ani de discuţii, se decidea înfiinţarea la Cernăuţi a unui gimnaziu cu cinci clase şi a unui curs de învăţământ filosofic de doi ani. Gimnaziul din Cernăuţi s-a deschis oficial în 16 decembrie 1808. În anii următori au fost înfiinţate noi clase, astfel că, deja în anul şcolar

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXI**, *1* (42), p. 81–107, Bucureşti, 2014

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

1812/13, Gimnaziul din Cernăuți a devenit cu cinci clase. Începând cu anul 1819, după realizarea unor modificări la nivelul întregii Monarhii Habsburgice, Gimnaziul din Cernăuți a devenit o instituție școlară cu șase clase.

Planul de învățământ la Gimnaziul din Cernăuți se baza pe prevederile legislației imperiale, adoptate în anul 1805. O atenție foarte mare se acorda limbii și literaturii latine, care în clasele superioare era limbă de instruire, precum și limbii germane. Începând cu clasa a III-a, la gimnaziu se studia și limba greacă (două ore săptămânal). Atunci se considera că limba greacă era necesar să fie cunoscută mai ales de viitorii medici sau teologi.

Directorul gimnaziului, care era și căpitan al ținutului, era conducătorul administrativ al instituției, iar prefectul era responsabil de activitatea pedagogico-didactică. În primul deceniu de existență a gimnaziului, lecțiile se realizau într-o clădire închiriată. Spațiul disponibil nu corespundea necesităților crescânde ale instituției, de aceea s-a decis construcția unui edificiu nou. Lucrările de construcție a noii clădiri au început în anul 1817 și au fost finalizate în 1824.

În perioada 1814/15–1849/50, pe lângă gimnaziu a funcționat și Institutul Filosofic de doi ani. La acest Institut s-a predat filosofia teoretică, logica, metafizica, psihologia, matematica pură, istoria universală, filosofia greacă (anul I); iar în anul II, fizica, matematica aplicată, filosofia practică, religia (ambele rituri). În 1849, acest institut avea 123 de elevi[1].

În anii '30–'40 ai secolului al XIX-lea, a crescut continuu numărul elevilor de la Gimnaziul din Cernăuți. Astfel, în anul școlar 1819/20 la gimnaziu au studiat 224 de elevi, iar în 1849/50 – 450 de elevi. Marea majoritate a elevilor de la acest gimnaziu erau polonezi, români, germani și ruteni. Astfel, în anul școlar 1849/50, gimnaziul a fost frecventat de 155 de români, 121 de polonezi, 118 ruteni și 82 de germani, care, după confesiuni, se împărțeau astfel: 162 romano-catolici, 90 greco-catolici, 15 armeni catolici, 167 ortodocși, șapte protestanți și 19 mozaici[2].

După calculele lui Vladimir Trebici, în perioada 1808/09–1818/19, cât timp Gimnaziul din Cernăuți a funcționat cu cinci clase, această instituție a fost frecventată în medie de 83 de elevi anual, dintre care în mediu 30 (36%) au fost polonezi, 17 (20,4%) români și 12 (14,5%) ruteni, restul fiind germani. În perioada 1819/20–1848/49, când gimnaziul a activat cu șase clase, media anuală a elevilor s-a ridicat la 339 de persoane. În acest timp gimnaziul a fost frecventat anual în mediu de 102 (30%) români, 102 (30%) polonezi, 65 (19,1%) ruteni și trei (1%) evrei, restul fiind germani[3]. Aceste date statistice ne demonstrează ponderea foarte mare a elevilor polonezi la această instituție în perioada respectivă. În același timp, procentul elevilor români și ucraineni a fost mult mai mic în comparație cu proporția acestor etnii în populația de atunci a Bucovinei.

[1] Vladimir Trebici, *Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți (1918–1940 și 1941–1944)*, în „Almanahul Societății pentru Cultura Românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți", București, 1993, p. 24.

[2] Rudolf Wagner, *Das multinationale österreichische Schulwesen in der Bukowina*, vol. II, *Mittels-, Berufs- und Hochschulwesen*, München, 1986, p. 76, 78, 80.

[3] Vladimi

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

În această perioadă şi majoritatea cadrelor didactice de la Gimnaziul din Cernăuţi au fost originare din Galiţia. Mulţi au activat doar câţiva ani la acest Gimnaziu, dar au fost şi învăţători, care, decenii la rând, s-au dedicat activităţii didactice la această instituţie. Religia ortodoxă a fost predată în această perioadă la gimnaziu de Ignaţ Hacman (1808–1820) şi Nicolae Gribovschi (1820–1844)[4].

Evenimentele revoluţionare din anul 1848 au avut o mare importanţă pentru dezvoltarea şi modernizarea ulterioară a Bucovinei. Gimnaziul din Cernăuţi era atunci singura instituţie de nivel mediu de învăţământ din Bucovina. Faptul că instruirea la acest gimnaziu se realiza doar în limbile latină şi germană, îi nemulţumea mai ales pe românii din Bucovina, care constituiau atunci circa 50% din totalul populaţiei acestei provincii. De aceea, una din revendicările principale ale elitelor bucovinene în timpul revoluţiei a fost conservarea naţionalităţii române şi crearea de şcoli naţionale în Bucovina.

Reformele din învăţământul secundar, realizate în Monarhia Habsburgică la mijlocul secolului al XIX-lea, au fost implementate şi la Gimnaziul din Cernăuţi. Astfel, prefectul Anton Kral a devenit director al gimnaziului, iar la 16 august 1849 a fost emis un ordin, care prevedea unirea cursului filosofic de doi ani cu gimnaziul cernăuţean începând cu anul şcolar 1849/50. În urma implementării acestei hotărâri, instituţia din Cernăuţi era transformată în gimnaziu superior cu 8 clase. La 17 decembrie 1852, director al gimnaziului a devenit Anton Kahlert, care a condus şcoala până în anul 1859.

În timpul revoluţiei din 1848, s-a realizat şi dorinţa românilor bucovineni de a obţine o catedră de limba şi literatura română la Gimnaziul din Cernăuţi. Aron Pumnul a fost numit, în 22 februarie 1849, profesor suplinitor, iar în 27 februarie 1850 devenea profesor titular la Catedra de limba şi literatura română a Gimnaziului din Cernăuţi[5]. Orele de română erau predate relativ obligatoriu, adică erau frecventate în primul rând de elevii români, dar şi de mulţi elevi de alte etnii de la gimnaziu, dornici să cunoască mai bine limba şi cultura românească. În parcursul activităţii la Cernăuţi, Aron Pumnul a elaborat manuale de literatură şi gramatică a limbii române, a tradus manuale din limba germană şi a organizat o bibliotecă şcolară. Lucrarea, care în mare măsură l-a făcut cunoscut, este *Lepturariu românesc cules den scriptori români*, publicată în 4 volume, între anii 1862 şi 1865 la Viena. Cele 4 volume şi 6 părţi ale *Lepturariilor* lui Aron Pumnul conţineau 2 020 de pagini, în care erau cuprinse biografii, comentarii şi fragmente din operele a 106 scriitori şi poeţi români din toate timpurile şi din toate teritoriile locuite de români[6].

[4] Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 38–40.

[5] Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775 şi 1861*, Suceava Editura Hurmuzachi, 1998, p. 180.

[6] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei. Vol. I (1774–1862). De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 449; Constantin Loghin, *Lepturarele lui A*

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Manualele şi cărţile didactice, elaborate în anii '50–'60 ai secolului al XIX-lea în Bucovina, au fost tipărite după o ortografie simplificată a limbii române, în aşa-numitul scris civil. Dacă anterior în limba română se utiliza alfabetul chirilic, cu 43 de litere, după 1848 au fost eliminate 16 litere, iar celelalte litere, fie au fost simplificate, fie latinizate. Acest alfabet mixt al limbii române a fost utilizat în învăţământul din Bucovina până în 1869. După trecerea învăţământului în subordinea statului, a fost introdus şi în Bucovina alfabetul latin al limbii române[7].

Aron Pumnul s-a remarcat şi ca organizator al unei biblioteci, cu carte românească, pentru elevii de la gimnaziu, care a fost deschisă în 1857. La început biblioteca a fost găzduită chiar în casa lui Aron Pumnul, unde locuiau şi mulţi elevi de la gimnaziu. În 1861, biblioteca gimnaziştilor a fost donată gimnaziului şi mutată în clădirea acestuia. Pe parcursul existenţei sale, biblioteca gimnaziştilor din Cernăuţi s-a aflat sub conducerea şi îndrumarea profesorilor Aron Pumnul (până la 15 noiembrie 1863), Ioan Sbiera (1863–1871) şi Miron Călinescu (1871–1880)[8].

La Cernăuţi a învăţat şi Mihai Eminescu, Aron Pumnul fiind primul dascăl de română al poetului. El a sosit în septembrie 1858 la Cernăuţi şi s-a înscris la şcoala naţională principală din oraş, iar în toamna anului 1860 a fost admis în clasa I a Gimnaziului din Cernăuţi, unde a învăţat, cu anumite întreruperi, până în 1866. În această perioadă, Aron Pumnul era deja bolnav, iar în clasele inferioare, unde învăţa şi Mihai Eminescu, orele de română erau predate de Ion Sbiera. Mihai Eminescu s-a implicat activ şi în administrarea bibliotecii gimnaziştilor români, fiind bibliotecar în perioada 1865–1866. La moartea profesorului Aron Pumnul, în ianuarie 1866, a fost tipărită o broşură, în care elevul Mihai Eminescu a publicat prima sa poezie, întitulată *La mormântul lui Aron Pumnul.*

Gimnaziul din Cernăuţi a cunoscut o dezvoltare deosebită în perioada 1859–1887, cât timp director al instituţiei a fost profesorul Stefan Wolf. Ca director, timp de 28 de ani de activitate, Stefan Wolf a reuşit să transforme Gimnaziul din Cernăuţi într-o instituţie model, recunoscută şi apreciată departe de hotarele Bucovinei. Următorii directori ai gimnaziului au fost Christoph Würfl (1887–1892), Karl Tumlirz (1892–1894), Heinrich Klauser (1895–1909) şi Karl Wolf (1909–1918)[9].

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a crescut semnificativ numărul elevilor de la Gimnaziul din Cernăuţi, apropiindu-se de 1 000 la începutul secolului al XX-lea. Majoritatea elevilor, vorbitori de limbă germană, erau de confesiune mozaică. Astfel, deşi gimnaziul era cu limba germană de instruire, elevii de etnie

[7] Dimitrie Isopescul, *Rumänisches Schulwesen*, în „Bukowinaer Pädagogische Blätter", anul I, Czernowitz, 1873, p. 60–61.

[8] Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, Prefaţă de V. Fanache, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei Culturale Române – Centrul de Studii Transilvane, Colecţia „Oameni care au fost", 2002, p. 178; D. Vatamaniuc, *Intelectualii bucovineni, Eminescu şi biblioteca gimnaziştilor români din Cernăuţi*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 2, Rădăuţi – Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997, p. 332.

[9] Erich Prokopowitsch, *Die Entwicklung des Schulwesens in der Bukowina*, în *Buchenland. 150 Jahre Deutsc*

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

germană constituiau doar o minoritate. După unele calcule, în perioada 1849/50–1900/01, Gimnaziul din Cernăuți a fost frecventat anual în medie de 619 elevi, dintre care 192 (31%) evrei, 125 (20,2%) români, 124 (20%) ucraineni, 92 (14,9%) polonezi şi doar 86 (13,9%) de etnie germană. În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea ponderea elevilor evrei a fost şi mai mare. În perioada 1880/81–1900/01, media anuală a fost de 759 de elevi, inclusiv 342 (45%) evrei, 128 (16,8%) români, 102 (13,4%) ucraineni, 95 (12,5%) germani şi 92 (12,1%) polonezi[10].

La sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, s-a diminuat brusc numărul elevilor români şi ucraineni, fiindcă atunci au fost deschise două gimnazii noi la Cernăuți. În anul şcolar 1896/97, a fost înființat Gimnaziul nr. II germano-ucrainean din Cernăuți, iar în perioada 1901/02–1905/06 a existat o filială germano-română în cadrul Gimnaziului nr. I, care din anul şcolar 1906/07 s-a transformat în Gimnaziul nr. III germano-român din Cernăuți. În anul şcolar 1912/13, la acest gimnaziu au învățat 951 de elevi, dintre care 874 (91,9%) erau germani, 64 (6,7%) polonezi şi numai 11 (1,1%) români. După confesiuni, cei mai mulți erau mozaici (687 sau 72,2%), urmați de romano-catolici (169–17,8%), protestanți (62–6,5%) şi ortodocşi (26–2,7%)[11].

Gimnaziul nr. I din Cernăuți a fost cea mai importantă şcoala secundară din Bucovina în perioada austriacă. În perioada 1808–1908, la acest gimnaziu au învățat 11 191 de elevi, iar 3 824 (circa 34% din total) au absolvit gimnaziul complet (inclusiv Institutul Filosofic în perioada 1815–1849). Totodată, în perioada 1849/50–1907/08, 2 536 de absolvenți ai claselor de liceu au susținut examenele de bacalaureat. Dintre aceştia, 40% şi-au continuat studiile la facultăți de drept şi ştiințe ale statului, 18% – la medicină, 15% – la teologie, 14% – la filozofie şi 4% – la facultăți tehnice[12].

Până în anul 1914, la acest gimnaziu au activat în total 299 de cadre didactice, inclusiv multe personalități bine cunoscute din domeniul culturii şi ştiinței. Unii profesori, precum Ion Sbiera, Dimitrie Onciul, Ion Nistor, Mihai Miron Călinescu, Raimund Friedrich Kaindl, Alexander Supan, Josef Kolbe, Josef Nahlowsky ş.a., după plecarea de la gimnaziu, au activat la diferite universități sau alte instituții superioare de învățământ. Adolf Ficker avea să devină preşedinte al Comisiei Centrale de Statistică şi membru al Academiei de Ştiințe din Viena, iar profesorii Ion Sbiera, Dimitrie Onciul, Ion Nistor – membri ai Academiei Române[13].

La Gimnaziul din Cernăuți au activat şi mulți profesori români, care au predat în principal limba şi literatura română sau religia ortodoxă, dar şi alte obiecte, precum istoria, geografia, limba latină. Perioade îndelungate au lucrat la

[10] Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 25.

[11] *Oesterreichische Statistik*, herausgegeben von der k.k. Statistischen Central-Commission, Druck der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Wien, vol. XIV, 1918, p. 72–74.

[12] Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 26.

[13] Erich Pr

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

această instituție Aron Pumnul (1849–1865), Veniamin Iliuț (1847–1878), Ion Sbiera (1861–1871), Mihai Miron Călinescu (1861–1875), Ilie Cărăuș (1873–1881), Juvenal Ștefanelli (1876–1900), Teodor Bujor (1879–1900), Ion Bumbac (1881–1901), Ștefan de Repta (1884–1895), Dimitrie Onciul (1887–1896)[14].

Gimnaziul Ortodox din Suceava (1860–1918)

Înființarea Catedrei de limbă și literatură română la Gimnaziul din Cernăuți a satisfăcut doar parțial doleanțele românilor bucovineni de a dispune de învățământ în limba maternă și la școlile secundare. Deoarece românii locuiau compact în partea centrală și de sud a Bucovinei, mulți părinți nu își permiteau luxul de a-și trimite fiii la studii în Cernăuți. După anul 1848, românii bucovineni au revendicat deschiderea unui gimnaziu la Suceava, la care instruirea să se realizeze și în limba română.

În perioada 1857–1860, primăria orașului Suceava a negociat cu guvernul provincial condițiile înființării și întreținerii unui gimnaziu la Suceava. Episcopul Bucovinei, Eugen Hacman, a fost de acord ca viitorul gimnaziu să aibă un caracter confesional, să fie destinat în primul rând pentru populația ortodoxă, iar Fondul Bisericesc să susțină financiar această instituție. În 30 iunie 1860, Ministerul Învățământului de la Viena a emis decretul de înființare a Gimnaziului greco-oriental din Suceava.

În 7 august 1860, prin ordin ministerial, Josef Marek este numit director al noii instituții. La propunerea episcopului Eugen Hacman, Constantin Morariu devenea învățător de religie ortodoxă și limba română. Inaugurarea festivă a Gimnaziului din Suceava a avut loc la 4 septembrie 1860. Anul de învățământ a fost deschis în 17 septembrie cu primele două clase și 79 de elevi, dintre care 34 erau români, 30 germani, șapte polonezi, cinci evrei și trei armeni[15]. În anul școlar 1861/62 au fost deschise tot două clase noi, iar în anii următori s-au înființat succesiv câte o nouă clasă, astfel că deja în anul școlar 1865/66 Gimnaziul ortodox din Suceava a devenit complet, cu opt clase.

Odată cu înființarea de noi clase, la gimnaziu au fost angajați noi profesori catolici, sosiți din alte provincii austriece. Pe parcursul anilor 1863 și 1864 au revenit la Suceava și primii bursieri români, care au studiat la Viena cu sprijinul Fondului Bisericesc. Atunci s-au angajat la acest gimnaziu Ștefan Nosievici, Dimitrie Isopescu și Ieronim Muntean, care au predat diferite obiecte[16].

În decursul anilor 1869–1870, s-a modificat radical componența corpului didactic de la Gimnaziul din Suceava. În a doua jumătate a anului 1869, au părăsit

[14] Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 41–71; Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 26.

[15] Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare" din Suceava, 1860–1935*, Suceava, Editura Societății „Școala Română", 1935, p. 24, 125.

[16] Constantin Morariu, *Die Gymnasien der Bucovina*, în „Romänische Revue", Wien, anul V, 1889, p. 473–474

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

gimnaziul directorul Josef Marek, profesorii Constantin Morariu şi Dimitrie Isopescul, toţi fiind avansaţi în posturi. În 22 aprilie 1870, director al Gimnaziului din Suceava era numit Johann Limberger, profesor la Gimnaziul din Cernăuţi. El a condus această instituţie timp de 13 ani, până în 1883. În această perioadă s-a produs românizarea treptată a corpului didactic şi s-a trecut la înfiinţarea primelor clase paralele româneşti. În anul şcolar 1870/71, din 15 profesori de la gimnaziu, numai doi erau români, iar în anul de învăţământ 1883/84 deja 14 profesori erau români şi numai trei de alte etnii[17]. În decurs de mai bine de un deceniu au fost angajaţi la Gimnaziul ortodox din Suceava mai mulţi profesori români, printre care Ştefan de Repta, fraţii Samuil şi Dimitrie Isopescul, Ştefan Dracinschi, Vasile Bumbac, Ştefan Ştefureac, Gherasim Buliga, Animpodist Daşchevici, Constantin Cosovici, Constantin Procopovici, folcloristul Simion Florea Marian ş.a., care, timp de câteva decenii, au constituit baza corpului didactic al acestei instituţii.

După ce majoritatea profesorilor catolici au fost înlocuiţi cu profesori români ortodocşi, s-a revendicat cu insistenţă ca cel puţin în clasele inferioare să fie create secţii paralele româneşti. În 25 august 1876, direcţia gimnaziului a întocmit un raport, din care reieşea că la data respectivă activau şase profesori ortodocşi de etnie română, care ar putea să lucreze în secţiile româneşti.

Consiliul Şcolar Provincial a decis, în 28 februarie 1877, să fie divizate doar primele două clase, fiind create secţii separate germane şi române. În secţiile româneşti trebuiau să activeze doar profesori, care posedau ambele limbi, dar totodată trebuia să se mărească numărul orelor de limbă germană. În 18 februarie 1878, Consiliul Şcolar Provincial a comunicat Consistoriului Ortodox din Cernăuţi că susţinea înfiinţarea secţiilor româneşti în primele două clase de la Gimnaziul din Suceava, dar cerea ca Fondul Bisericesc să susţină financiar toate cheltuielile necesare pentru întreţinerea acestor secţii.

Clasa I românească a fost inaugurată în 1 septembrie 1881, cu 47 de elevi. Limba română s-a întrebuinţat la instruirea obiectelor de latină, religie, română, matematică, geografie şi istoria naturală, pentru celelalte obiecte (limba germană şi istoria) s-a menţinut instruirea în limba germană. Prin ordinul ministerial din 16 septembrie 1882, s-a mărit pentru clasele româneşti numărul orelor de limbă germană de la patru la cinci pe săptămână. Din cauza lipsei manualelor şcolare româneşti, ministerul a admis pentru clasele a III-a şi a IV-a instruirea în limba română numai la obiectele de religie, limbă română, matematică şi ştiinţele naturale. Pentru celelalte obiecte s-a decis menţinerea predării în limba germană. În anul şcolar 1881/82 s-au activat la Gimnaziul din Suceava şi cursurile facultative de gimnastică, desen şi limbă franceză.

În 8 octombrie 1884, profesorul Ştefan Dracinschi era numit director, el fiind primul conducător de etnie română al Gimnaziului din Suceava, până în august 1895. Toţi directorii ulteriori ai şcolii au fost de asemenea români: Ştefan Repta

[17] Eusebie

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

(1895–1906), Constantin Cosovici (1907–1910) şi Constantin Procopovici (1910–1918)[18]. În perioada 1884/85–1901/02, Gimnaziul din Suceava a funcţionat cu secţii paralele româneşti doar în primele patru clase inferioare. În această perioadă s-au angajat şi au activat perioade îndelungate la Gimnaziul din Suceava mai mulţi profesori bine cunoscuţi în Bucovina, precum Teodor Bujor (în anii 1884–1890), Constantin Mandicevschi (1884–1893), Lazăr Vicol (1884–1898), Severin Procopovici (1884–1925), Ioan Tiron (1884–1894), Emil Malachowski (1884–1899), Arsenie Comoroşan (1886–1920), Viktor Nussbaum (1887–1903), Eusebie Popovici (1890–1928), Moses Sigall (1891–1902), Josef Wolf (1892–1925), Ioan Teleagă (1897–1916), Ioan Cuparencu (1897–1903 şi 1912–1914), Gheorghe Mihuţă (1898–1908) ş.a. Majoritatea acestor profesori erau de etnie română, mulţi dintre care au activat şi la alte şcoli secundare din Bucovina[19].

Odată cu mărirea numărului de secţii şi de obiecte predate la gimnaziu, au crescut şi cheltuielile pentru întreţinerea instituţiei şcolare respective. Conform statisticilor oficiale, cheltuielile Fondului Bisericesc pentru susţinerea Gimnaziului din Suceava au crescut, de la 25 547 de florini, în 1891, la 43 900 de florini, în 1899[20]. Cea mai mare parte a cheltuielilor erau destinate pentru plata salariilor şi a unor suplimente pentru corpul didactic. În 1897, de exemplu, Fondul Bisericesc a cheltuit pentru acest Gimnaziu 33 700 de florini, inclusiv 22 350 de florini pentru salariul corpului didactic, 4 025 de florini – pentru suplimentele de activitate a profesorilor, 2 000 de florini – pentru remunerări şi ajutoare, 1 958 de florini – pentru costuri de regie, 1 800 de florini – pentru adaosuri de subzistenţă etc.[21].

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, a crescut semnificativ numărul elevilor de la Gimnaziul din Suceava (de la 324 în 1880, la 546 în anul şcolar 1899/1900). În aceeaşi perioadă numărul elevilor români a crescut de la numai 131, în 1880, la peste 300 în ultimii ani ai secolului al XIX-lea. În anul şcolar 1902/03, de exemplu, la Gimnaziul din Suceava au învăţat 620 de elevi, dintre care 323 de români, 260 vorbitori de limbă germană, 27 polonezi, patru ucraineni. După confesiuni, 319 erau ortodocşi, 183 mozaici, 97 romano-catolici, opt evanghelici, şapte greco-catolici, trei armeni catolici şi trei armeni ortodocşi. Majoritatea elevilor aveau vârste cuprinse între 12 şi 19 ani, dar erau şi destui elevi care, din cauza anilor repetaţi, erau mai în vârstă de 20 de ani[22].

Anii '80–'90 ai secolului al XIX-lea, au fost decisivi pentru consolidarea secţiilor paralele româneşti. Cele mai mari probleme erau legate de lipsa manualelor şcolare în limba română şi de lipsa secţiilor româneşti în clasele superioare ale gimnaziului, chiar dacă la acel moment aproape toţi profesorii erau

[18] *Ibidem*, p. 45, 128.

[19] *Ibidem*, p. 128–129.

[20] Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuţi (ASRC), Fond *211*, inventar 1, dosar 3 728, fila 3; dosar 6054, fila 56.

[21] ASRC, Fond *211*, inventar 1, dosar 4892, fila 7.

[22] ASRC,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

de etnie română. Slaba dezvoltare a învățământului primar și sărăcia populației de la țară erau alte cauze, care determinau starea precară a secțiilor românești de la Gimnaziul din Suceava.

Pentru a schimba în bine această situație, în 14 septembrie 1883, s-a desfășurat la Suceava prima adunare generală de constituire a Societății „Școala Română". Până la izbucnirea Primului Război Mondial, Societatea i-a susținut financiar pe cei mai săraci elevi, oferindu-le burse, cărți și cazare; a acordat premii celor mai activi învățători și profesori; a organizat cursuri pregătitoare pentru elevii care doreau să fie admiși la Gimnaziul din Suceava; a sprijinit financiar elaborarea și tipărirea manualelor școlare în limba română; a înființat și a susținut un internat pentru băieți la Suceava; a înființat o tipografie și o librărie românească la Suceava. Până în anul 1910, „Școala Română" a subvenționat cu burse 234 de elevi și eleve de la Școala Normală din Cernăuți, care, întorcându-se în școli, au ridicat nivelul și prestigiul învățământului primar în limba română. Numai în perioada 1884–1895, Societatea „Școala Română" din Suceava a cheltuit în acest scop peste 10 000 de coroane[23].

Începând cu anul 1896, s-au organizat cursuri pregătitoare în timpul vacanței de vară pentru elevii care doreau să susțină examene pentru a se înscrie la Gimnaziul din Suceava. În perioada 1896–1908, aceste cursuri pregătitoare au fost frecventate în total de 490 de elevi din diferite zone ale Bucovinei, aproape toți reușind să susțină cu succes examenele de admitere la Gimnaziul din Suceava[24].

„Școala Română" a acordat și diferite ajutoare pentru elevii săraci de la acest gimnaziu. În perioada 1883–1905, numai pentru îmbrăcămintea, alimentarea și cazarea unor elevi săraci, s-au cheltuit aproape 25 000 de coroane. Societatea a mai plătit circa 8 500 de coroane pentru înființarea și întreținerea unei biblioteci școlare, circa 8 000 de coroane pentru plata diferitor taxe școlare. În 1906 a fost deschis Internatul pentru Băieți Români Ortodocși „Vasile Cocârlă", unde erau cazați în fiecare an câte 50 de elevi de la gimnaziu, pentru întreținerea căruia se cheltuia anual circa 10 000 de coroane[25].

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, profesorii români de la Gimnaziul din Suceava s-au implicat activ și în procesul de elaborare sau traducere a manualelor școlare, atât de necesare pentru elevii români de la gimnaziu. S-au remarcat în mod deosebit profesorii Samuil Isopescul, Ștefan Ștefureac, Constantin Cosovici, Lazăr Vicol, Animpodist Daschievici, Constantin Procopovici, Gherasim Buliga, Dimitrie Isopescul, Eusebie Popovici, Severin Procopovici ș. a. În acest scop, Societatea „Școala Română" a cheltuit circa 17 000 de coroane. Contribuții

[23] Iorgu G. Toma, *„Școala Română", societate culturală în Suceava*, monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al Societății, Suceava, Editura și tipografia Societății „Școala Română", 1908, p. 49.

[24] *Ibidem*, p. 51–52.

[25] George Tofan, *Viața românească în Bucovina. 25 de ani de activitate culturală: Jubileul Școalei Române* [illegible] 18.

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

importante la realizarea manualelor şcolare au avut, de asemenea, Fondul Bisericesc şi Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina[26]. Publicarea manualelor şcolare în limba română şi îmbunătăţirea semnificativă a învăţământului primar au contribuit la consolidarea secţiilor româneşti de la Gimnaziul din Suceava. Dacă în anul şcolar 1889/90, cele patru clase paralele româneşti au fost frecventate doar de 90 de elevi, în perioada 1894/95–1901/02 în aceste secţii au învăţat anual aproape câte 200 de elevi[27].

Construcţia unei clădiri noi pentru gimnaziu, de asemenea, a făcut să crească numărul elevilor de la această instituţie. Noul edificiu al liceului sucevean a fost terminat în vara anului 1895 şi a fost inaugurat oficial în 19 noiembrie acelaşi an. Cheltuielile iniţiale pentru construcţia acestei clădiri au fost estimate la 108 000 de florini. În realitate, costurile au fost mai mari. Pentru construcţia acestei clădiri, Fondul Bisericesc a contribuit doar în anul 1893 cu suma de 50 000 de florini[28].

Deşi încă în anul şcolar 1884/85 fusese deschisă a IV-a clasă paralelă românească, abia în 12 decembrie 1902 a fost adoptată o rezoluţie ministerială, prin care se aproba deschiderea unei secţii paralele româno-germane pentru clasa a V-a la Gimnaziul din Suceava. Totuşi, deşi practic toţi elevii din această secţie erau români, în română s-a studiat numai religia ortodoxă, limba română şi limba latină, pe când celelalte obiecte (limba germană, istoria, matematica, limba greacă, istoria naturală) continuau să fie predate în limba germană. În următorii ani s-au deschis secţii paralele şi pentru celelalte clase superioare de la acest gimnaziu. Astfel, dacă în secţiile paralele române, din clasele I–IV, aproape toate obiectele (cu excepţia limbilor germană şi greacă) erau predate în limba română, atunci în secţiile paralele româno-germane din clasele superioare, numai trei obiecte (religia ortodoxă, limbile română şi latină) se predau în română, restul în germană. Acest sistem de învăţământ, când o parte din obiecte se predau în română, iar altele în germană, se numea atunci utracvism.

Deschiderea unor secţii paralele româneşti a constituit un pas important în direcţia naţionalizării învăţământului la şcolile secundare. Numărul elevilor din secţiile române ale Gimnaziului din Suceava a crescut foarte rapid la începutul secolului al XX-lea, fiind aproape la fel de mare ca în clasele germane. Astfel, în anul şcolar 1912/13, în clasele germane ale Gimnaziului din Suceava au fost înscrişi 462 de elevi, dintre care 404 vorbitori de limbă germană, 32 de polonezi, cinci ucraineni şi numai 16 români, iar clasele paralele române erau frecventate de 456 de elevi, inclusiv 448 de români[29].

În ultimele decenii de stăpânire austriacă, Gimnaziul din Suceava a dispus de un corp didactic remarcabil, constituit din multe personalităţi bine cunoscute atunci

[26] I. V. Goraş, *Învăţământul românesc în ţinutul Sucevei. 1775–1918*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1975, p. 150.

[27] George Tofan, *op. cit.*, p. 116.

[28] ASRC, Fond *211*, inventar 1, dosar 3 728, fila 3.

[29] *Oesterreichische Statistik*, herausgegeben von der k.k. Statistischen Central-Commission, Druck der kaiserl 72–74.

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

în Bucovina. În 1906, de exemplu, la această şcoală activau 10 profesori titulari şi 15 profesori suplinitori, toţi de etnie română. Era un corp didactic select, din care mai târziu au ieşit trei profesori universitari (Ion Nistor, Victor Morariu şi Alexandru Ieşan) şi 10 directori de şcoli (Constantin Procopovici, George Tofan, Arsenie Comoroşan, Vasile Burduhos, Emanuil Antonovici, Gheorghe Palamarciuc, Emanuil Iliuţ, Laurenţie Tomoiagă, Liviu Marian şi Emanuil Isopescul). Din corpul didactic mai făceau atunci parte directorul Constantin Cosovici, marele folclorist Simion Florea Marian, autorii de manuale Eusebie Popovici, Severin Procopovici, Animpodist Daşchievici, alţi profesori, precum Vasile Bumbac, Gheorghe Mihuţă, Arcadie Dugan, Simion Şutu, Constantin Georgian, Orest Tarangul ş.a. În 1911, corpul didactic al Gimnaziului din Suceava era constituit din 21 de profesori titulari (inclusiv 17 români) şi 17 profesori suplinitori, dintre care nouă români şi opt de alte etnii[30].

În timpul războiului, Gimnaziul din Suceava a activat cu anumite întreruperi, în primii doi ani de război. Pe parcursul celei de a doua ocupaţii ruseşti a oraşului (21 iunie 1916 – 2 februarie 1918), s-au organizat cursuri particulare numai în limba română în clădirea Liceului de Fete. Din cauza războiului, numărul elevilor de la Gimnaziul din Suceava s-a redus semnificativ (de la 913 în 1914 la numai 489 în anul şcolar 1917/18). În acel an gimnaziul a fost frecventat de 184 de evrei, 177 de români, 112 germani, 12 polonezi, doi ucraineni şi doi armeni[31]. În timpul războiului mai mulţi profesori şi elevi de la Gimnaziu s-au refugiat în România, unde au pledat pentru unirea Bucovinei cu România. Evenimentele istorice din toamna anului 1918 au schimbat radical şi soarta Gimnaziului ortodox din Suceava, care, în 2 ianuarie 1919, devenea oficial Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Gimnaziul de Stat din Rădăuţi (1872–1918)

La momentul adoptării noii legi a învăţământul din Austria, în 1869, în Bucovina fiinţau doar două gimnazii pentru băieţi, câte unul la Cernăuţi şi Suceava. Lipsa unei şcoli secundare se resimţea mai ales în zona Rădăuţilor, situată la distanţă mare de Cernăuţi şi Suceava, unde existau sate mari româneşti, dar şi mulţi locuitori de etnie germană, maghiară, evreiască. De aceea, reprezentanţii oraşului şi districtului Rădăuţi au revendicat înfiinţarea unui gimnaziu la Rădăuţi, remarcându-se în mod deosebit prefecţii districtului, Mihai Pitei şi Orest Renei de Herşeni.

În 15 august 1871, a fost emis un ordin imperial, prin care se aproba înfiinţarea unui gimnaziu real de stat inferior în oraşul Rădăuţi. Primăria oraşului trebuia să pună la dispoziţie o clădire corespunzătoare pentru gimnaziu şi să asigure sursele necesare pentru întreţinerea edificiului. În 21 aprilie 1872, s-a

[30] Eusebie Popovici, *op. cit.*, p. 114–115, 128–129.

[31] *Ibidem*,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

încheiat contractul cu Ministerul Agriculturii privind închirierea edificiului fostului spital al hergheliei din oraş. În 13 septembrie a urmat numirea oficială a profesorului Ernst Rudolf Neubauer în funcţia de director al noii şcoli secundare. Până atunci el a activat ca profesor de istorie la Gimnaziul din Cernăuţi, în perioada 1860–1863 fiind şi dascălul lui Mihai Eminescu[32].

Inaugurarea oficială a Gimnaziului Inferior din Rădăuţi s-a produs la 1 octombrie 1872. În anii următori s-a deschis câte o clasă nouă, astfel că deja în anul şcolar 1875/76, Gimnaziul din Rădăuţi şi-a completat toate cele patru clase inferioare. În primii ani de fiinţare, Gimnaziul din Rădăuţi a activat ca o şcoală secundară reală, cu predarea obligatorie a desenului în toate clasele şi a limbii franceze, începând cu clasa a III-a. Din anul şcolar 1878/79, Gimnaziul din Rădăuţi a devenit unul clasic, toţi elevii fiind obligaţi să înveţe limba greacă, iar franceza s-a predat doar ca obiect facultativ.

În 18 octombrie 1880, a fost emis un ordin împărătesc de completare a Gimnaziului Inferior din Rădăuţi cu clase superioare. Ministerul a aprobat o decizie în acest sens la 6 iulie 1881[33]. În 1 septembrie 1881, după nouă ani de existenţă, la Gimnaziul din Rădăuţi se înfiinţa a V-a clasă gimnazială, cu 39 de elevi. În următorii ani s-au deschis alte clase superioare, astfel că, începând cu anul şcolar 1884/85, Gimnaziul din Rădăuţi a funcţionat cu opt clase complete.

După ce acest gimnaziu a devenit clasic, limba franceză s-a predat doar facultativ, pentru elevii din clasele a III–VIII. Anual aceste cursuri erau frecventate în medie de circa 40–50 de elevi. Începând cu anul 1883, elevii au avut ca obiect facultativ muzica şi gimnastica. Chiar din primul an şcolar, limba română a fost predată ca obiect opţional şi pentru elevii care nu erau de naţionalitate română. Totuşi, acest curs de limbă română a fost frecventat în medie doar de circa 20–30 de elevi de alte naţionalităţi. În anul şcolar 1894/95, de exemplu, 305 elevi au frecventat orele de gimnastică, 114 au învăţat muzica, 45 – franceza, 30 – româna, 22 – stenografia şi 16 – desenul[34].

În decursul anilor 1872–1914, Gimnaziul din Rădăuţi a avut trei directori, toţi de naţionalitate germană. Ernst Rudolf Neubauer a fost director, din 1872 până în aprilie 1883. Heinrich Klauser a preluat conducerea şcolii în 31 august 1883 şi s-a aflat în fruntea acestei instituţii de învăţământ aproape 12 ani, până în 1895. Gabriel von Mor, originar din Tirol, a condus Gimnaziul din Rădăuţi din martie 1895 până la declanşarea Primului Război Mondial.

În primii 25 de ani de la fiinţare, la Gimnaziul din Rădăuţi au activat trei directori, 29 de profesori şi învăţători titulari, 16 învăţători suplinitori şi nouă

[32] Petru Bejinariu, *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi*, Iaşi, Editura „Bucovina", 1997, p. 20.

[33] Gabriel von Mor, *Geschichte der Gründung und Erweiterung des k. k. Gymnasiums in Radautz*, în „XVII Jahresbericht des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums in Radautz über das 25. Schuljahr 1896–1897", Radautz, 1897, p. 19.

[34] *Ibidem*,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

învățători asociați, în total 57 de cadre didactice[35]. Marea majoritate a profesorilor și învățătorilor de la gimnaziu au fost germani, evrei, polonezi. Români erau doar profesorii, care predau limba română și religia ortodoxă, și, foarte rar, care să predea și alte obiecte. Dintre cei 45 de profesori și învățători titulari și suplinitori, care au activat în perioada 1872–1897, numai 14 erau originari din Bucovina, restul erau din alte provincii ale Monarhiei Habsburgice, inclusiv 11 din Boemia și Moravia, opt din Galiția, cinci din orașul Viena. În această perioadă, la Gimnaziul din Rădăuți au predat doar câțiva profesori și învățători de naționalitate română, printre care Ioan Chelariu (1880–1897), Ilie Cărăuș (1881–1897), Ioan Procopovici (1872–1880), Eugen Maximovici (1883–1894), Constantin Procopovici (1880–1883), Severin Procopovici (doar un semestru în 1896)[36].

Situația nu s-a schimbat radical nici în următoarea etapă. În 1914, director al Gimnaziului continua să fie profesorul Gabriel von Mor. Atunci activau la instituția principală a gimnaziului 26 de cadre didactice (inclusiv 12 profesori titulari și șapte învățători suplinitori), dintre care numai patru (Ioan Chelariu, Calistrat Șotropa, Ioan Tiron și George Urmă) erau de naționalitate română.

La Gimnaziul din Rădăuți, numărul elevilor a crescut constant în primii ani după înființare, dar apoi s-a produs o stagnare, până în anul școlar 1881/82. După înființarea claselor superioare, numărul elevilor a depășit cifra de 200. În perioada 1895–1900, la Gimnaziul din Rădăuți au învățat anual mai mult de 400 de elevi. Marea majoritate a elevilor erau vorbitori de limbă germană, în principal de confesiune mozaică, iar numărul elevilor români a fost destul de redus. Anual își făceau studiile la acest gimnaziu circa 50–60 de elevi de naționalitate română. Numai în perioada 1895–1901, s-au înscris în fiecare an circa 75–80 de elevi români.

Potrivit unor calcule, în perioada 1872–1896, au fost înscriși anual în total 4 748 de elevi, dintre care, după limba maternă, 2 771 (58,4%) erau germani, 1 171 (24,7%) români, 475 (10%) polonezi, 281 (5,9%) ruteni și 50 de alte naționalități. În aceeași perioadă numărul elevilor după confesiuni s-a repartizat astfel: 1 538 (32,4%) romano-catolici, 1 362 (28,7%) mozaici, 1 345 (28,3%) ortodocși, 253 (5,3%) evanghelici, 197 (4,1%) greco-catolici, 28 armeni ortodocși și 25 de armeni catolici. Așadar, în primii 25 de ani de ființare, la Gimnaziul din Rădăuți aproape 60% din elevi au fost germani și evrei, circa 1/4 români, 10% polonezi și 6% ucraineni. Din totalul elevilor, 27,7% erau fii de funcționari, 20,1% proveneau din familii de comercianți, 17,3% – din familii de proprietari, 15,8% – de meseriași, 12% erau fii de preoți, 3,9% – din familii de militari, iar restul de 3,2% – din alte pături sociale[37].

Începând cu anul 1885, la Gimnaziul din Rădăuți s-au susținut examene de maturitate. Din 1885 până în 1896, la aceste examene s-au înscris 376 de candidați, iar 332 au absolvit gimnaziul. În primii ani, printre absolvenții gimnaziului erau și

[35] *Ibidem*, p. 55.
[36] *Ibidem*, p. 56–64.
[37] *Ibidem*,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

mulţi elevi români. Astfel, numai în anii 1885, 1887 şi 1888, examenele de maturitate au fost susţinute de 46 de elevi, dintre care 20 de români[38]. În total, în decursul anilor 1885–1900, Gimnaziul rădăuţean a fost absolvit de 73 de elevi de naţionalitate română, cei mai mulţi în anii 1888 (zece absolvenţi), 1898 (opt), 1887 (şapte), 1886, 1893 şi 1895 (câte şase)[39].

După 1886, elevii din toate clasele au achitat o taxă de şcolarizare de 30 de florini pe an sau 15 florini pe semestru. Totuşi, mulţi elevi săraci erau scutiţi de această taxă. Potrivit statisticilor şcolare, din totalul de 4 748 de elevi, care s-au înscris la gimnaziu în perioada 1872–1896, în semestrul I au plătit taxa de şcolarizare 3 311 elevi (63,8% din total), iar în semestrul al II-lea – 2 582 elevi sau 54,4%. În acelaş timp, au fost scutiţi de această taxă 1 849 (35,7%) de elevi în semestrul I şi 2 129 (44,8%) în semestrul al II-lea. Elevii cei mai buni de la gimnaziu primeau şi burse diferite. În anul şcolar 1895/96, de exemplu, elevii gimnaziului au obţinut 26 de burse în valoare totală de 1 633 de florini[40].

La începutul secolului al XX-lea, la Gimnaziul din Rădăuţi a crescut şi mai mult ponderea elevilor vorbitori de limbă germană, în special a celor de confesiune mozaică. În anul şcolar 1913/14, în clasele germane de la gimnaziul rădăuţean învăţau 410 elevi, dintre care 228 (55,6%) erau evrei, 152 (37,1%) etnici germani, numai 24 români, trei ucraineni, doi polonezi şi unul de altă naţionalitate, iar după confesiuni, 228 erau mozaici, 109 romano-catolici, 40 protestanţi, 28 ortodocşi şi cinci greco-catolici[41].

În total, în perioada 1872–1914, la Gimnaziul din Rădăuţi s-au înscris 12 676 de elevi, adică în medie câte aproximativ 300 de elevi pe an. Din totalul acestor elevi, 5 445 (43%) au fost evrei, 3 783 (29,8%) etnici germani, 2 234 (17,6%) români, 704 (5,5%) polonezi, 438 (3,5%) ruteni şi 72 de alte etnii, iar după confesiuni, 5 445 (43%) au fost mozaici, 3 477 (27,4%) romano-catolici, 2 564 (20,2%) ortodocşi, 780 (6,1%) protestanţi, 300 (2,4%) greco-catolici, 76 armeni catolici, 42 armeni ortodocşi[42].

Pe parcurs, s-a îmbunătăţit semnificativ baza materială a Gimnaziului din Rădăuţi. Pe lângă biblioteca şcolară, la gimnaziu au fost înfiinţate mai multe cabinete şcolare care au fost completate cu diferite hărţi, tabele, planşe, aparate şi alte materiale didactice. O parte din aceste materiale erau procurate de către direcţia şcolii, altele erau obţinute în urma unor donaţii publice sau particulare. În 1894, de exemplu, biblioteca învăţătorilor avea în posesie 3 277 de cărţi şi broşuri,

[38] Constantin Morariu, *Die Gymnasien der Bukowina*, p. 480.

[39] Luca Bejenaru, *Aspecte din istoria învăţământului rădăuţean*, în „Analele Bucovinei", Rădăuţi – Bucureşti, anul I, nr. 2, iulie – decembrie, 1994, p. 343.

[40] Gabriel von Mor, *op. cit.*, p. 49, 83.

[41] Emanoil Isopescu, *Anuarul I al Liceului de Stat Eudoxiu Hurmuzachi din Rădăuţi pe anul şcolar 1921–1922*, Cernăuţi, 1923, p. 73.

[42] *Ibidem*,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

61 hărți de perete, 97 tăblițe, 64 planșe istorice și 3 289 de programe, iar în biblioteca elevilor erau 652 de cărți[43].

În 1899, a fost alcătuit un registru alfabetic al cărților din bibliotecă. Atunci existau în biblioteca școlii 1 623 de volume, grupate pe 19 secțiuni. Marea majoritate a cărților erau în limba germană, dar erau și volume în limba română ale autorilor Dimitrie Cantemir, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Nicolae Bălcescu, George Coșbuc, Bogdan Petriceicu-Hașdeu ș.a. În bibliotecă mai exista literatură didactică, manuale școlare, dicționare, enciclopedii, ziare și reviste[44].

Până în 1910, elevii români de la Gimnaziul din Rădăuți au fost obligați să studieze toate obiectele în limba germană, cu excepția lecțiilor de română și religie ortodoxă. Din această cauză, doar puțini copii de români se înscriau la această școală. Pe măsură ce se dezvolta învățământul primar, și românii din zona Rădăuților au revendicat învățământ secundar în limba maternă. Primul pas în această direcție s-a realizat în 1900, când s-a constituit Societatea Internatul de Băieți Români Ortodocși din Rădăuți. În iulie 1902, societatea respectivă a procurat un teren la prețul de 7 300 de coroane, iar în 1904 Fondul Bisericesc a mai donat un teren din apropiere. Pe acest teren a fost construit un internat pentru băieți români, care a fost inaugurat în 1 septembrie 1905, cu peste 30 de elevi[45].

După deschiderea acestui internat, reprezentanții românilor au revendicat înființarea la Gimnaziul din Rădăuți a unor clase paralele cu limba română de instruire. Ministerul de resort a decis, în 4 iulie 1910, deschiderea claselor paralele române, începând cu 1 septembrie 1910. Primii doi profesori ai Secției române au fost Vasile Cârdei și Calistrat Șotropa, iar în octombrie au mai venit Leonida Bodnărescu, care a devenit diriginte, și Emanoil Isopescu. La începutul anului școlar, în clasa pregătitoare și în clasa I s-au înscris în total 153 de elevi, iar la sfârșitul anului școlar au rămas 115, toți români de confesiune ortodoxă[46].

Deși toți elevii din secția paralelă a Gimnaziului erau români, doar o parte din obiecte (limba română, religia ortodoxă, matematica și limba latină) au fost predate în română. În anul școlar 1910/11, elevii din clasa pregătitoare au avut câte 30 de ore pe săptămână (10 de germană, opt de română, patru de matematică, câte două de religie, caligrafie și gimnastică, câte o oră de geografie și istorie naturală), iar în clasa I – 29 de ore (opt de latină, cinci de germană, patru de română, trei de matematică, câte două ore de religie, geografie, istorie naturală și gimnastică, precum și o oră de caligrafie). Diriginte al Secției româno-germane de la

[43] Gabriel von Mor, *op. cit.*, p. 42–43.

[44] Ștefăniță-Mihaela Ungureanu, *Evoluția învățământului la Rădăuți. Manuale școlare din Biblioteca Gimnaziului de Stat cezaro-crăiesc*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți – București, anul VIII, nr. 1, ianuarie – iunie, 2001, p. 42–43.

[45] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 40.

[46] Leonida Bodnarescu, *Anuarul I al Secției româno-germane a Gimnaziului de stat din Rădăuți pe 1-lea*

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Gimnaziul din Rădăuți a fost Leonida Bodnărescu. Atunci activau la această secție patru profesori titulari și suplinitori (Emanoil Isopescu, Calistrat Șotropa, Vasile Cârdei și Mihai Vicol), precum și profesorii auxiliari Ioan Chelariu, Ioan Tiron și Theodor Maader[47].

În următorii ani s-a înființat câte o clasă nouă, astfel că la sfârșitul anului școlar 1913/14 existau deja câte două secții paralele pentru clasele I–III și o singură secție în clasa IV-a. Numărul elevilor a crescut constant, ajungând la 210, în 1914. În 10 aprilie 1914, Ministerul Cultelor și Învățământului a emis ordinul de transformare a acestor clase paralele în Secția româno-germană a Gimnaziului de Stat din Rădăuți și despărțirea, în privință administrativă, de instituția principală. Tot atunci s-a dispus înființarea treptată a claselor superioare, începând cu anul școlar 1914/15[48].

Deschiderea claselor paralele române la Gimnaziul din Rădăuți a avut un rol foarte important pentru populația românească din această parte a Bucovinei. Majoritatea elevilor erau din orașul și districtul Rădăuți, dar veneau la studii și copii din districtele vecine. Astfel, în 1913, la secția românească a gimnaziului învățau 33 de copii din orașul Rădăuți, 31 din Horodnicul de Sus, 17 din Horodnicul de Jos, 11 din Frătăuții Vechi, 10 din Bilca, câte opt – de la Sucevița și Volcineț, câte șapte – de la Gălănești și Volovăț, câte șase – de la Costișa și Vicovu de Sus[49].

Până la izbucnirea războiului, secția românească a Gimnaziului rădăuțean a stabilit legături cu românii din afara Bucovinei, fiind vizitată, în 1912 și 1914, de profesori și elevi ai Școlii Normale „Vasile Lupu" din Iași și de la Gimnaziul din Huși. De asemenea, secția românească a fost vizitată de personalități importante, precum mitropolitul Bucovinei Vladimir de Repta, profesorii universitari Ion Nistor și Sextil Pușcariu, profesorii ardeleni Onisifor Ghibu și Iuliu Maior[50].

La sfârșitul anului școlar 1913/14, la Secția româno-germană a Gimnaziului din Rădăuți învățau 215 elevi, inclusiv 10 fete. În clasa pregătitoare erau 25 de elevi. La această secție activau profesorii Leonida Bodnărescu (diriginte), Emanuil Isopescu, Nicolae Bucaciuc, Dimitrie Repta și Teodor Zub, învățătorii suplinitori Teodor Huțan, Alexandru Candrea, George Lupu și Sergie Șutu. Învățător la clasa pregătitoare era Mihai Vicol, iar George Urmă preda lecțiile de gimnastică[51].

În timpul războiului, Gimnaziul din Rădăuți a funcționat cu întreruperi, în anii 1914–1916. Directorul gimnaziului, Gabriel von Mor, în 30 noiembrie 1914 s-a pensionat. La 4 decembrie 1914, profesorul Ioan Chelariu a fost numit în

[47] *Ibidem*, p. 14–15.

[48] „Bukowinaer Post", Czernowitz, nr. 3 138 (3 mai 1914), p. 5.

[49] George Tofan, *În ce măsură alimentează satele noastre școlile secundare din țară?*, în „Școala", Cernăuți, anul IV, nr. 4–5, aprilie – mai 1913, p. 181–182.

[50] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 44–45; Petru Bejinariu, *op. cit.*, p. 23.

[51] Galina Czeban, Elmar Lechner, *Deutschsprachige Quellen zur Geschichte des Bildungswesens der Bukowina un*

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

funcția de director al gimnaziului. În 1915, la instituția principală au învățat 417, iar în anul următor, 363 de elevi. Clasele românești au fost frecventate de 137 de elevi, în 1915, și 152, în 1916[52]. În această perioadă au fost mobilizați pe front profesorii Ioan Covașă, Teodor Huțan, Emanoil Isopescul, George Lupu, Dimitrie Repta, George Urmă, Nicolae Bucaciuc, Sergie Șutu, Teodor Zub, Aurelian Morariu, Alexie Procopovici[53].

A doua ocupație rusească a orașului Rădăuți a urmat de la 20 iunie 1916 până în 5 august 1917. În această perioadă, edificiul internatului și al secției române a suferit mai puțin decât clădirea instituției principale. Cursurile la secția română au fost reluate abia în 8 mai 1918, sub conducerea profesorului Dimitrie Vasilovici. În toamna anului 1918 s-au organizat și primele examene de absolvire de la Secția română, președinte al comisiei de examinare fiind inspectorul școlar Constantin Mandicevschi.

Anul școlar 1918/19 a început în 15 octombrie 1918, în ambele secții ale Gimnaziului. După unire, a fost reorganizat și Gimnaziul din Rădăuți. În 16 iunie 1919, Secția română este declarată independentă, devenind oficial Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți, în frunte cu directorul Emanoil Isopescu[54]. În anul școlar 1919/20, clasele române au devenit clase principale, iar cele germane au fost transformate în paralele, trecându-se la lichidarea treptată a acestora. Deja în anul 1922, la liceul din Rădăuți existau 12 clase românești, frecventate de 304 elevi, dintre care 269 români, 14 evrei, 13 germani, cinci polonezi, doi maghiari și un ucrainean, și numai șase clase germane, unde învățau 185 de elevi, inclusiv 115 evrei, 63 germani, trei ucraineni, doi români și doi polonezi[55].

Gimnaziul de Stat Nr. III germano-român din Cernăuți (1906–1918)

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, Gimnaziul din Cernăuți era deja supraaglomerat, iar numărul elevilor a trecut de 1 000, în 1900. Separarea claselor germano-rutene, în anul școlar 1896/97, a rezolvat doar temporar problema asigurării elevilor cu spațiu suficient pentru instruire. Pentru a soluționa această problemă, începând cu anul școlar 1898/99, la Gimnaziul Nr. I din Cernăuți s-a înființat prima clasă paralelă românească, în care aproape toți elevii erau români, dar majoritatea obiectelor erau predate în limba germană. În următorii doi ani s-au mai creat secții paralele românești în clasele inferioare, astfel că în anul școlar 1900/01 deja existau trei grupe paralele românești la acest gimnaziu. Odată cu înființarea acestor secții paralele, a crescut rapid și numărul elevilor români de la această instituție de învățământ. Dacă în 1897/98 erau 137 de elevi români, atunci în anul școlar 1900/01 studiau deja 237 de elevi români[56], adică doar în decurs de

[52] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 73.
[53] *Ibidem*, p. 49.
[54] Petru Bejinariu, *op. cit.*, p. 24.
[55] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 73.
[56] Rudolf

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

patru ani numărul acestora a crescut cu 100. Numărul mare de elevi români crea posibilitatea de înființare a unei școli secundare separate în capitala Bucovinei pentru elevii de naționalitate română.

La începutul secolului al XX-lea, reprezentanții românilor din Dieta Bucovinei și din Parlamentul austriac, profesori și învățători români, diferite societăți culturale au solicitat deschiderea unei școli secundare cu limba română de instruire în capitala Bucovinei. Această propunere a fost susținută de autoritățile centrale, iar în 1 aprilie 1901 a fost emis un ordin ministerial de înființare a unei filiale germano-române, începând cu anul școlar 1901/02. La această filială urmau să fie transferate 4 clase inferioare germane și 4 clase paralele române. La 30 mai 1901, profesorul Ion Bumbac a fost numit conducător al filialei școlare în probleme pedagogice și didactice. Deschiderea oficială a filialei germano-române a Gimnaziului nr. I din Cernăuți a avut loc în 4 septembrie 1901.

Fiind o filială a Gimnaziului Nr. I, mulți profesori erau nevoiți să aibă ore atât la instituția principală, cât și la filiala școlară. De asemenea, elevii de la filială trebuiau să învețe anumite obiecte la instituția centrală a gimnaziului. În primul an de existență a filialei germano-române, corpul didactic a fost constituit din profesorii Ion Bumbac, Teodor Bujor și Gherasim Buliga, învățătorii titulari Alexandru Buga, Radu Sbiera și Aurel Polonic, învățătorii suplinitori Adolf Bucher, Ernst Rabener, Adolf Czerny și Dimitrie Cărbune[57]. Ei au predat ore atât în clasele germane, cât și în cele paralele germano-române. Programul de învățământ era asemănător cu cel de la Gimnaziul Ortodox din Suceava. Elevii învățau în limba română obiectele de religie ortodoxă, limbile română și latină, matematica, precum și geografia doar în clasa I, restul obiectelor erau studiate în germană.

Această filială școlară a ființat timp de cinci ani școlari, din 1901/02 până în 1905/06. În această perioadă numărul elevilor nu s-a modificat semnificativ, dar a crescut ponderea elevilor germani. Pe parcursul existenței filialei germano-române, ponderea elevilor români s-a redus de la 58,3% la 41,7%, iar a celor evrei a crescut de la 30,1% la 40,9%. În același timp, numărul elevilor români de la instituția principală a Gimnaziului Nr. I a crescut de la 65, în anul școlar 1901/02, la 96, în anul școlar 1905/06[58]. Scăderea numărului elevilor români s-a produs din cauza existenței doar a claselor primare la această sucursală școlară. Elevii care absolveau clasa a IV-a reveneau la sediul principal al gimnaziului pentru a-și continua studiile în clasele superioare. În septembrie 1903, la filiala germano-română a fost înființată și o clasă pregătitoare, unde elevii aveau cele mai multe ore de limbă germană și română.

[57] Johann Kuparenko, *Die Geschichte des k. k. III Staatsgymnasiums in Czernowitz*, în *I. Jahresbericht des k. k. III Staatsgymnasiums in Czernowitz*, Czernowitz, 1910, p. 16.

[58] *Oesterreichische Statistik*, herausgegeben von der k.k. Statistischen Central-Commission, Druck der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Wien, vol. 73.1, p. 40–41; vol. 86.2, p. 40–41.

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Încă din momentul înființării filialei germano-române, reprezentanții românilor au cerut separarea definitivă a acestei sucursale școlare și crearea unei școli secundare aparte pentru românii din Cernăuți. Dezideratul românilor s-a realizat abia în 1906. În august 1905, diriguitorul filialei germano-române, Teodor Bujor, a preluat și conducerea administrativă a acestei sucursale școlare. În 29 aprilie 1906 a fost emisă o ordonanță împărătească, prin care se decidea transformarea filialei germano-române în Gimnaziul de Stat Nr. III germano-român din Cernăuți, începând cu 1 septembrie 1906. Profesorul Teodor Bujor a fost numit, în 10 august 1906, în funcția de director al acestui gimnaziu[59].

Începând cu anul școlar 1909/10, acest gimnaziu din Cernăuți a devenit complet, cu opt clase germane și opt clase germano-române. Elevii români studiau limba română ca obiect obligatoriu, dar erau și elevi de alte naționalități care învățau româna ca obiect facultativ. În anul școlar 1906/07, de exemplu, 204 elevi au frecventat lecțiile obligatorii de română, iar alți 35 de elevi au învățat opțional acest obiect. De asemenea, 37 de elevi au frecventat orele facultative de franceză, 18 au învățat limba poloneză, iar 38 au avut lecții de muzică bisericească ortodoxă[60].

În anul școlar 1909/10, când s-au susținut și primele examene de maturitate, director al Gimnaziului Nr. III germano-român era în continuare profesorul Teodor Bujor. La acest gimnaziu activau atunci nouă profesori și opt învățători titulari, 12 învățători suplinitori și cinci învățători alăturați, iar Mihai Vicol preda toate lecțiile, în afară de religie, în clasa pregătitoare[61]. În total, la Gimnaziul Nr. III aveau ore atunci 42 de cadre didactice, dintre care 22 erau români (șapte profesori, trei învățători titulari și nouă suplinitori, un învățător alăturat, unul pentru gimnastică și unul pentru clasa pregătitoare).

Fiind un gimnaziu mixt, cu clase germane și germano-române, planul de învățământ era puțin diferit pentru elevii români și de alte naționalități. Elevii din clasele inferioare germano-române aveau săptămânal mai multe ore de română și germană decât colegii lor din clasele germane. În schimb, în clasele superioare, toți elevii aveau săptămânal câte trei ore de germană și trei ore de română. Din cauza acestor diferențe din programul de învățământ, elevii români aveau în clasele inferioare cu două sau trei lecții mai mult pe săptămână decât colegii lor de alte etnii.

Elevii români din clasele inferioare învățau limba și literatura română din manuale ale unor autori bucovineni, precum Eusebie Popovici, Ștefan Ștefureac, Gherasim Buliga și Dionisie Simionovici. În clasele superioare, elevii români studiau literatura veche și modernă românească din manuale, elaborate de autorii Adamescu, Dragomirescu, Rădulescu și Pogoneanu, din România. Elevii de alte naționalități care învățau româna ca obiect opțional se foloseau de un manual în

[59] Johann Kuparenko, *op. cit.*, p. 10–11.

[60] ASRC, Fond *211*, inv.1, dosar 8 531, f. 15.

[61] *I. Jahresbericht des k. k. III. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1*

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

limba germană a lui Victor Olinschi şi de o carte de citire, elaborată de Ştefan Ştefureac[62].

La sfârşitul anului şcolar 1913/14, director al Gimnaziului de Stat Nr. III germano-român era în continuare Teodor Bujor. La acest gimnaziu activau atunci 20 de profesori şi învăţători titulari, dintre care 10 erau de naţionalitate română. Din totalul acestor profesori, 16 erau născuţi în Bucovina, inclusiv şase în oraşul Cernăuţi, doi erau din Galiţia şi doi din România. La această şcoală mai lucrau 19 învăţători suplinitori, inclusiv opt români. Obiectele facultative erau predate de cinci învăţători secundari[63].

În primul an şcolar 1906/07, din totalul de 514 de elevi, 259 erau vorbitori de germană, 218 români, 36 polonezi, iar după confesiuni, 234 erau ortodocşi, 204 mozaici, 62 catolici, 8 evanghelici şi 6 armeni catolici[64]. În următorii ani a crescut constant atât numărul total al elevilor, cât şi numărul elevilor de naţionalitate română. În perioada 1906–1913, numărul elevilor din clasele germano-române a crescut de la 136 la 329, aproape toţi fiind de naţionalitate română. Totuşi, şi în clasele germane îşi făceau anual studiile circa 50–60 de elevi români, dar numărul acestora se diminua treptat.

Înfiinţarea Gimnaziului de Stat Nr. III germano-român din Cernăuţi a fost benefic nu numai pentru românii din capitala Bucovinei. La acest gimnaziu veneau la studii tineri români din satele apropiate, dar şi din localităţi mai îndepărtate ale Bucovinei. Astfel, în 1913 învăţau la Gimnaziul Nr. III 406 elevi români (inclusiv cei din clasa pregătitoare) şi 25 la Gimnaziul Nr. I. Din totalul acestor elevi, mai mult de jumătate (221) erau din oraşul şi districtul Cernăuţi, 90 erau originari din localităţile districtului Storojineţ, 44 – din Siret, 17 – din Rădăuţi, 15 – din Suceava, 15 veneau din districtele Gura Humorului şi Câmpulung, iar alţi 29 de elevi erau originari din diferite sate ucrainizate din nord-vestul Bucovinei, unde nu existau şcoli primare în limba română[65].

În oraşul Cernăuţi au fost înfiinţate mai multe internate, unde erau cazaţi elevii din afara oraşului, care studiau la diferite şcoli secundare. În capitala Bucovinei a existat şi Internatul Francisco-Iosefin pentru Băieţi Români, care era susţinut de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Anual în acest internat erau cazaţi până la 200 de băieţi de naţionalitate română.

Cea mai mare problemă cu care se confrunta Gimnaziul Nr. III germano-român din Cernăuţi, era lipsa unui spaţiu adecvat pentru procesul de instruire. Din această cauză, clasele gimnaziului erau adăpostite în trei clădiri diferite. Edificiile şcolare respective se aflau la distanţe de 20–25 minute de mers pe jos, ceea ce crea anumite incomodităţi pentru elevi şi profesori. Reprezentanţii românilor bucovineni au solicitat de mai multe ori să se construiască un edificiu şcolar, care sa asigure cu

[62] *Ibidem*, p. 33, 34.
[63] Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 97–98.
[64] ASRC, Fond *211*, inv.1, dosar 8 531, f. 12.
[65] George

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

spațiu necesar toate clasele Gimnaziului Nr. III din Cernăuți. Mai mulți deputați români din Dieta Bucovinei au înaintat interpelări în acest sens către președintele Bucovinei și autoritățile școlare provinciale.

Ministerul Cultelor și Învățământului a adoptat o hotărâre, încă din 23 iunie 1911, privind construcția edificiului pentru Gimnaziul Nr. III din Cernăuți pe un teren de 4 800 m^2 din Strada Transilvaniei, în apropiere de fosta Școală Medie de Agricultură. Totuși, reprezentanții Comitetului pentru Finanțe din Dieta Bucovinei aveau rezerve în privința demarării lucrărilor de construcție în 1913 și terminarea clădirii înainte de anul școlar 1914/15. Declanșarea războiului a împiedicat finalizarea acestor lucrări, astfel că elevii de la Gimnaziul Nr. III au continuat să studieze în câteva edificii, separate unul de altul, care nu erau suficient de potrivite pentru procesul de instruire.

Izbucnirea războiului a întrerupt procesul de învățământ, capitala Bucovinei fiind de trei ori ocupată de armatele țariste. Deoarece directorul gimnaziului și mai mulți profesori au fost mobilizați pe front, profesorul Petru Popescu a fost împuternicit să conducă temporar școala. Procesul de învățământ s-a desfășurat mai organizat doar în anul școlar 1915/16. Conducător al secției românești a fost în această perioadă profesorul Radu Sbiera.

După unirea Bucovinei cu România, învățământul secundar din orașul Cernăuți a fost reorganizat, fiind create licee pe criterii etnice, pentru români, germani, evrei, ucraineni și polonezi. Deja în decembrie 1918, Gimnaziul de Stat Nr. III germano-român din Cernăuți a fost transformat în Liceul „Aron Pumnul". La acest liceu au rămas doar elevii și profesorii de naționalitate română, ceilalți elevi și profesori fiind transferați la alte școli. În 1919, Liceul „Aron Pumnul" a fost mutat în localul fostului Gimnaziu Nr. I, devenind cel mai important liceu din capitala Bucovinei. În anul școlar 1919/20, la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți au învățat 344 de elevi, toți români ortodocși și au activat 30 de cadre didactice, toți fiind de naționalitate română[66].

Gimnaziul de Stat germano-român din Câmpulung (1907–1918)

La începutul secolului al XX-lea, fiinţau în Bucovina cinci gimnazii pentru băieți, dintre care două la Cernăuți și câte unul la Rădăuți, Siret și Suceava. Toate orașele respective erau situate în partea de est a provinciei, unde și populația era mai densă. În situația cea mai dezavantajoasă erau locuitorii din zona muntoasă, a sud-vestului Bucovinei, în special cei din districtul Câmpulung Moldovenesc, care locuiau la distanță foarte mare de orașele Suceava, Cernăuți sau Rădăuți. Din această cauză, puțini părinți din această parte a Bucovinei își permiteau să-și trimită copiii la studii într-o școală secundară.

[66] G. Theodoru, *Statistica învățământului public și particular din România în anii școlari 1919–1920 și 1920–1921*, partea VII, VIII, *Bucovina*, București, Tipografia Curții Regale „F. Göbl și fii", 1924, p. 378

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

În 1899, locuitorii din zona Câmpulung şi Vatra Dornei s-au adresat către autorităţile provinciale cu rugămintea de a fi deschis un gimnaziu în oraşul Câmpulung. De asemenea, reprezentanţii românilor bucovineni în Dieta Bucovinei şi în Parlamentul austriac au solicitat să fie înfiinţat un gimnaziu cu limba română de instruire la Câmpulung. Discuţiile şi negocierile privind înfiinţarea unui gimnaziu la Câmpulung au continuat câţiva ani, până în 1907. Iniţial, atât românii din această parte a Bucovinei, cât şi deputaţii din Dieta provincială, au revendicat să fie deschis la Câmpulung un gimnaziu doar cu limba română de predare. Autorităţile şcolare austriece, însă, au aprobat înfiinţarea unui gimnaziu utracvist la Câmpulung, adică cu predarea obiectelor parţial în română, parţial în germană.

Decretul împărătesc de înfiinţare a unui gimnaziu de stat bilingv la Câmpulung a fost emis în 27 septembrie 1907, precizându-se că şcoala urma să fie deschisă deja în anul şcolar 1907/08, cel târziu în luna octombrie. Gimnaziul de stat din Câmpulung urma să fie organizat conform planului de învăţământ al claselor germano-române de la Gimnaziul Nr. III din Cernăuţi[67].

Prin Ordinul Ministerial din 2 octombrie 1907, profesorului Daniel Verenca i s-a încredinţat conducerea provizorie a gimnaziului. În primul an şcolar, 1907/08, la Gimnaziul din Câmpulung au activat profesorii Modest Sorocean şi Dimitrie Logigan. Religia ortodoxă a fost predată de parohul local Nicolae Ţurcan, învăţătorul Spiridon Mercheş a predat orele de muzică, iar profesorul Ioan Ştefureac de la Şcoala Specială a avut lecţii de desen[68].

În 1907, s-au înscris 97 de elevi la Gimnaziul din Câmpulung, dintre care 92 au promovat în clasa următoare. Din totalul elevilor, 72 erau români ortodocşi şi 20 vorbitori de limbă germană (11 mozaici, opt romano-catolici şi un elev evanghelic)[69]. În anii următori s-au deschis succesiv câte o nouă clasă, astfel că în anul şcolar 1912/13 existau deja şase clase germano-române, frecventate de 245 de elevi. Circa 70% din elevi erau români ortodocşi şi aproximativ 30% de germani şi evrei.

Marea majoritate a elevilor români erau originari din districtele Câmpulung sau Gura Humorului. În 1913, de exemplu, din 183 de elevi români înscrişi la acest gimnaziu, 134 erau din districtul Câmpulung, 42 din districtul vecin Gura Humorului şi doar şapte din alte sate mai îndepărtate. Cei mai mulţi elevi erau din oraşul Câmpulung (56), din satele apropiate Fundul Moldovei şi Sadova (câte 15), din oraşul Vatra Dornei (10), din satele Dorna Candrenilor (şapte), Arbore (şase)[70].

[67] Ioan Bileţchi-Albescu, *Scurtă privire istorică de la deschiderea liceului până astăzi*, în „Liceul de Stat «Dragoş Vodă» din Câmpulungul Bucovinei. Anuarul I pe anul şcolar 1920–21", Câmpulungul Bucovinei, 1921, p. 3.

[68] *Ibidem*, p. 3–4.

[69] *Statistisches Jahrbuch des Herzogtums Bukowina für das Jahr 1907*, în „Mittheilungen des Statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina", veröffentlicht vom Statistischen Landesamte des Herzogthums Bukowina, XV Jg., Czernowitz, Druck von H. Pardini,1908, p. 57–58.

[70] George

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Odată cu înființarea unor clase noi, s-a completat și corpul didactic al gimnaziului cu noi profesori și învățători. Pe parcursul ființării Gimnaziului de Stat din Câmpulung, aproape toți profesorii și învățătorii de la această școală au fost de naționalitate română. Doar învățătorii, care predau religia pentru elevii catolici sau mozaici, erau evident germani sau evrei. Totuși, ca și la alte gimnazii germano-române din Bucovina, elevii au studiat în limba română doar orele de română, limba latină, matematică și religie ortodoxă, restul obiectelor fiind predate în limba germană, dar tot de profesori români. La sfârșitul anului școlar 1913/14, director al Gimnaziului din Câmpulung era în continuare Daniel Verenca, iar corpul didactic era format din nouă profesori titulari și cinci învățători suplinitori.

În timpul războiului, Gimnaziul din Câmpulung a funcționat cu mai multe întreruperi. Mai mulți profesori și elevi din clasele superioare au fost mobilizați pe front, iar o parte din profesori s-au refugiat în România. Încă din octombrie 1914, profesorii Vasile Greciuc și Dimitrie Logigan au trecut granița în Vechiul Regat, iar în primăvara anului 1915 s-au mai refugiat în România Ioan Forgaci, Alexandru Bocănețu, Mihai Ieșan și Dimitrie Marmeliuc[71].

În anul școlar 1914/15, a fost deschisă clasa a VIII-a și au fost susținute primele examene de maturitate de la acest gimnaziu. Atunci școala secundară din Câmpulung a fost absolvită de 23 de elevi[72]. În 16 februarie 1916 s-a concediat directorul gimnaziului, Daniel Verenca. Timp de mai bine de doi ani, Gimnaziul din Câmpulung a fost condus de profesorii Ioan Bileţchi (din 17 martie 1916 până în noiembrie 1917), Leonida Bodnărescu (7 noiembrie 1917 – 20 septembrie 1918) și, din nou, de Ioan Bileţchi. Anul școlar 1918/19 a debutat la începutul lunii octombrie. Însă, deja la 28 octombrie, cursurile școlare au fost întrerupte din cauza epidemiei de gripă spaniolă.

După unirea Bucovinei cu România, la Gimnaziul din Câmpulung s-au întors mai mulți profesori, care în timpul războiului au fost mobilizați ori s-au refugiat în România. În anul școlar 1917/18, la Gimnaziul din Câmpulung au învățat numai 138 de elevi, inclusiv 64 români, 41 germani și 33 evrei, iar în anul următor – 135, dintre care 79 români, 31 evrei, 24 germani și un polonez[73]. Tot atunci au avut loc și ultimele examene de absolvire de la gimnaziul austriac din Câmpulung. Până în 1919, această instituție școlară a fost absolvită de 79 de elevi[74].

Secretariatul pentru instrucțiunea publică a Bucovinei a emis, în 17 decembrie 1918, o ordonanță, prin care la Gimnaziul din Câmpulung se introducea predarea tuturor obiectelor în limba română, iar limba germană devenea doar unul din obiectele studiate. Din 5 martie 1919, Gimnaziul de Stat din Câmpulung devenea

[71] Ioan Bileţchi, *op. cit.*, p. 6; Arhiva Națională București, Fond *Microfilme Austria*, inv. 903, rola 10, pachet XXXIV, p. 615–616.

[72] Valerian Lazăr, *Istoricul Liceului „Dragoș-Vodă" Câmpulung Moldovenesc*, în *Liceul „Dragoș Vodă" Câmpulung Moldovenesc. Sărbătoarea semicentenarului 1907–1957*, Câmpulung, 1957, p. 21–22.

[73] *Ibidem*, p. 11.

[74] *Ibidem*,

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

oficial Liceul „Dragoş Vodă". La această şcoală, însă, au continuat să înveţe şi elevi de alte naţionalităţi. Astfel, în anul şcolar 1919/20, Liceul din Câmpulung a fost frecventat de 200 de elevi, inclusiv 130 români, 45 evrei şi 25 de germani, iar corpul didactic a fost constituit din 20 de persoane, dintre care 18 români, un german şi un evreu[75]. Astfel, după 11 ani de fiinţare a Gimnaziului de Stat germano-român, pentru românii din zona Câmpulungului începea o nouă etapă, de existenţă a Liceului „Dragoş Vodă" cu limba română de instruire.

Concluzii

În ajunul declanşării Primului Război Mondial, în Bucovina fiinţau 13 gimnazii pentru băieţi, dintre care patru germane (la Cernăuţi, Siret, Gura Humorului şi Storojineţ), patru germano-române (la Cernăuţi, Câmpulung, Rădăuţi şi Suceava), două germano-ucrainene (la Cernăuţi şi Coţmani), două ucrainene (Vaşcăuţi şi Vijniţa) şi un gimnaziu privat polon, la Cernăuţi. Potrivit statisticilor austriece, în anul şcolar 1913/14, aceste gimnazii erau frecventate de 6 108 elevi. După limba maternă, 3 136 (51,3%) de elevi erau vorbitori de germană, 1 393 (22,8%) ruteni, 1 268 (20,8%) români, 292 (4,8%) polonezi şi 19 de alte naţionalităţi. Contingentul elevilor era foarte divers şi după confesiuni. Cei mai mulţi elevi erau mozaici (2 422 – 39,6%) şi ortodocşi (2 107 – 34,5%), urmaţi de romano-catolici (815 – 13,3%), greco-catolici (510 – 8,3%) şi protestanţi (218 – 3,6%)[76].

La sfârşitul stăpânirii austriece, în Bucovina existau patru gimnazii, în care instruirea se realiza parţial şi în limba română, deşi aproape toţi elevii din clasele paralele erau de naţionalitate română. La Gimnaziul ortodox din Suceava, Gimnaziul de stat din Rădăuţi şi la Gimnaziul Nr. III din Cernăuţi fiinţau clase germane şi clase paralele române, iar la Gimnaziul din Câmpulung toate clasele erau formate în majoritate din elevi de naţionalitate română. În clasele române din aceste gimnazii, deşi aproape toţi profesorii erau români, o parte din obiecte se preda în română, iar alta în germană, acest sistem de învăţământ fiind numit atunci utracvism.

La începutul secolului al XX-lea, a crescut rapid numărul elevilor români de la aceste gimnazii mixte. La gimnaziile din Suceava şi Cernăuţi deja existau câte opt clase paralele româneşti, la Câmpulung se înfiinţase în 1913 clasa a VII-a, iar la Rădăuţi fusese completate doar clasele inferioare. Potrivit statisticilor oficiale austriece, în anul şcolar 1912/1913, în aceste patru gimnazii germano-române din Bucovina existau 24 de clase principale germane şi 25 de clase paralele române sau germano-române. Clasele germane erau frecventate de 1 416 elevi, dintre care 1 126 (87,3%) vorbitori de limbă germană, 88 (6,2%) români, 75 (5,3%) polonezi, opt ruteni. După confesiune, cei mai mulţi elevi erau mozaici (917 – 64,8%), urmaţi de

[75] G. Theodoru, *op. cit.*, p. 378, 380, 416, 418.

[76] *Oesterreichische Statistik*, herausgegeben von der k.k. Statistischen Central-Commission, Druck der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Bd. 17, Wien, 1919, p. 50–53; Constantin Ungureanu, *Bucovina în perio* . 265.

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

catolici (285 – 20,1%), ortodocşi (117 – 8,3%) şi evanghelici (78 – 5,5%). În acelaşi an şcolar, în clasele paralele române sau germano-române învăţau 1 209 elevi, inclusiv 1 126 (93,1%) români, 69 germani şi evrei, cinci ruteni, trei polonezi, iar după confesiuni, 1 115 (92,2%) erau ortodocşi, 47 mozaici, 36 catolici, patru evanghelici (vezi tabelele nr. 1–4 din *Anexă*).

Aşadar, deşi în Bucovina încă nu existau gimnazii cu limba română de instruire, majoritatea absolută a elevilor români de la cele patru gimnazii mixte deja erau divizaţi în clase paralele, în care aproape toţi elevii şi corpul didactic erau de naţionalitate română, iar cele mai multe obiecte se predau în limba română. Pe această cale se producea naţionalizarea treptată a învăţământului secundar, după ce a fost naţionalizată majoritatea şcolilor primare cu mai multe limbi de instruire. În gimnaziile germano-române au fost instruiţi mulţi tineri români din Bucovina, care ulterior şi-au continuat studiile la diferite universităţi ori s-au încadrat la serviciu în şcoli, au prestat diferite meserii, au activat la diferite ziare, societăţi culturale sau în cadrul unor partide politice, contribuind la deşteptarea naţională a românilor bucovineni.

ANEXA

Elevii de la Gimnaziile germano-române din Bucovina, în perioada 1900–1913

Tabelul nr. 1

Elevii de la Gimnaziul ortodox din Suceava

Anul şcolar	Filiala	Nr. clase	Total elevi	După limba maternă				După confesiuni			
				germani	români	ruteni	poloni	catolici	ortodocşi	evang.	mozaici
1899/00	g/rm	8/4	546	206	298	8	22	87	297	7	149
1900/01	g/rm	8/4	588	227	321	4	26	98	316	11	158
1901/02	g/rm	8/4	594	238	322	4	21	98	321	10	161
1902/03	g/rm	8/4	620	260	323	4	26	107	319	8	183
1903/04	g/rm	8/4	632	253	337	3	32	114	329	8	179
1904/05	germ.	8	415	257	124	5	24	96	123	6	190
	român	4	217	–	215	–	1	4	211	–	2
1905/06	germ.	8	401	241	129	5	20	102	130	10	159
	român	4	214	–	211	–	2	4	210	–	–
1906/07	germ.	8	468	281	152	5	25	105	147	15	198
	român	4	231	–	229	–	2	3	228	–	–
1907/08	germ.	8	412	332	51	4	24	105	57	17	233
	român	4	363	4	357	–	2	5	357	–	1
1908/09	germ.	8	422	356	37	4	23	112	42	28	240
	român	8	428	5	420	–	1	8	414	–	1
1909/10	germ.	8	434	364	33	8	26	109	39	26	257
	român	8	433	2	425	–	1	1	424	1	–
1910/11	germ.	8	458	388	33	6	28	125	40	29	261
	român	8	481	1	476	–	–	3	468	–	–
1911/12	germ.	8	480	408	28	9	32	135	38	35	268
	român	8	470	4	458	1	–	6	452	1	1
1912/13	germ.	8	462	404	16	5	32	124	24	37	272
	român	8	456	1	448	2	–	8	439	1	1

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Tabelul nr. 2

Elevii de la Gimnaziul din Rădăuți

Anul școlar	Filiala	Nr. clase	Total elevi	După limba maternă				După confesiuni			
				germani	români	ruteni	poloni	catolici	ortodocși	evang.	mozaici
1899/00	germ.	8	428	316	75	16	19	127	88	17	194
1900/01	germ.	8	410	301	76	14	17	114	91	21	184
1901/02	germ.	8	384	299	61	9	14	109	69	20	185
1902/03	germ.	8	375	300	49	8	17	97	58	23	197
1903/04	germ.	8	378	298	53	10	15	92	59	19	206
1904/05	germ.	8	371	296	57	6	11	84	61	21	203
1905/06	germ.	8	342	282	50	4	6	76	58	25	183
1906/07	germ.	8	342	285	50	3	4	75	55	21	190
1907/08	germ.	8	359	296	53	1	9	90	58	21	190
1908/09	germ.	8	389	322	54	2	10	100	58	25	206
1909/10	germ.	8	402	338	50	2	11	99	62	25	215
1910/11	germ.	8	430	367	51	1	10	107	57	30	233
	g/rom	1	92	–	92	–	–	–	92	–	–
1911/12	germ.	8	415	366	44	2	2	102	50	37	222
	g/rom	2	144	–	144	–	–	–	144	–	–
1912/13	germ.	8	408	365	34	2	5	97	42	38	227
	g/rom	3	179	–	179	–	–	–	179	–	–

Tabelul nr. 3

Elevii de la Gimnaziul Nr. III germano-român din Cernăuți

Anul școlar	Filiala	Nr. clase	Total elevi	După limba maternă				După confesiuni			
				germani	români	ruteni	poloni	catolici	ortodocși	evang.	mozaici
Filială a Gimnaziului nr. 1 din Cernăuți											
1901/02	g/rom	4	345	129	201	–	14	31	205	3	104
1902/03	g/rom	4	357	148	196	–	12	37	199	1	120
1903/04	g/rom	4	340								
1904/05	g/rom	4	324	137	166	–	20	38	178	–	108
1905/06	g/rom	4	357	183	149	–	25	52	156	3	146
Gimnaziu separat											
1906/07	germ.	8	378	259	218		36	68	234	8	204
	g/rom	4	136								
1907/08	germ.	6	406	314	57	1	32	71	68	6	261
	g/rom	6	160	–	159	–	1	1	159	–	–
1908/09	germ.	7	449	345	55	–	47	77	70	6	288
	g/rom	7	191	2	188	–	1	3	188	–	–
1909/10	germ.	8	526	403	64	1	56	89	90	9	327
	g/rom	8	217	2	214	–	1	5	212	–	–
1910/11	germ.	8	552	441	56	2	51	84	82	10	362
	g/rom	8	252	2	248	–	2	5	246	–	1
1911/12	germ.	8	576	477	51	–	46	70	68	6	419
	g/rom	8	312	2	308	–	2	6	306	–	–
1912/13	germ.	8	546	468	38	1	38	64	51	3	418
	g/rom									–	–

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)

Tabelul nr. 4

Elevii de la Gimnaziul germano-român din Câmpulung

Anul	Nr.	Total	După limba maternă				După confesiuni			
şcolar	clase	elevi	germani	români	ruteni	poloni	catolici	ortodocşi	evang.	mozaici
1907/08	1	91	20	71	–	–	8	72	1	10
1908/09	2	155	43	109	3	–	20	110	2	23
1909/10	3	222	66	152	4	–	29	152	1	40
1910/11	4	246	72	169	4	1	30	169	–	47
1911/12	5	244	67	171	4	1	30	171	2	41
1912/13	6	245	68	172	3	1	24	172	3	46

Surse: 1899/1900–1912/1913, date selectate din diferite volume ale revistei „Oesterreichische Statistik": vol. 68.3, p. 40–41; vol. 70.3, p. 40–41; vol. 73.1, p. 40–41; vol. 76.1, p. 38–39; vol. 77.2, p. 38–39; vol. 79.3, p. 38–39; vol. 86.2, p. 40–41; vol. 91.2, p. 44–45; vol. 93.1, p. 50–52; idem, ediţie nouă, vol. 7.3, p. 64–66; vol. 8.2, p. 64–66; vol. 11.3, p. 64–66; vol. 14.3, p. 74–75.

BDD-A32880 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:40 UTC)